

8. Syndrom CAN

syndrom CAN = jakékoliv nenáhodné jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, které v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, jež poškozuje tělesný i duševní stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt

charakteristika : necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využití k uspokojení potřeb dospělého

varianty strádání dítěte :

- **zanedbávání** – poškození nedostatečnou aktivitou rodičů
 - citová deprivace = strádání v oblasti citových potřeb dítěte
 - sociokulturní deprivace = nedostel podnětů, které podporují rozvoj schopností a dovedností dítěte
- **týrání fyzické či psychické**
 - fyzické – nadměrné tělesné trestání, bití; zneužívání fyzické síly dospělého vůči dítěti
 - psychické – časté , nadměrné kritizování, ponižování a citové vydírání; zneužití psychické nadřazenosti dospělého
- **sexuální zneužívání** – zneužití moci nad dítětem pro sexuální uspokojení dospělého
 - poškození dítěte v oblasti tělesné i duševní

citová deprivace

= neuspokojení potřeby citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu

→ vliv na další vývoj osobnosti, změny v prožívání a chování (nedostatek sebedůvěry, jistoty a bezpečí)

rizikové rodiče :

- lidé, kteří nemají dostatečnou kompetenci pro rodičovskou roli (mentálně retardovaní, alkoholici, nemocní)
- lidé, kteří nemají k rodičovství dostatečnou motivaci (kariéristi, nezralí a příliš mladí, žijící v hmotné bídě)

rizikové děti :

- pasivní, apatické, nenápadné či nevýrazné děti, které nedovedou svoje rodiče zaujmout
- děti nějak znevýhodněné, tudíž nežádoucí, které zklamaly očekávání rodičů (postižené, nemocné)

změny osobnosti jako důsledek citové deprivace

- **řeč a komunikace** – redukce řečové stimulace, chybí pozitivní emoční odezva
 - chybí-li osobně významný člověk, s nímž chce být dítě v kontaktu, nevytváří se potřeba komunikace
 - chudá slovní zásoba, nepoužívají zájmena (především „já“), podivná skladba řeči, mizí spontaneita
- **rozumové schopnosti - nedostatečně využívány**
 - chybí zpětná vazba, zkušenost s matkou jako průvodcem okolního světa
 - ve škole většinou horší prospěch, neschopni samostatně pracovat, snadno se rozptýlí
- **citové prožívání a vztahy** – děti emočně ploché, nedůvěřivé, někdy hostilní (nepřátelské) až agresivní
 - nízká frustrační tolerance
- **socializace** – primitivní, nediferencované a povrchní vztahy k lidem; infantilní chování
 - snížená schopnost chovat se jdoucím způsobem, pokud by to představovalo jakékoliv omezení
- **sebepojetí dítěte**- vliv vztahů s lidmi , dítě přejímá názor blízkých – pokud jej hodnotí negativně → nejistota, nedůvěra a zvýšená potřeba ochrany
 - dva extrémy : vytahování x sebepodceňování → obranné reakce např. vazba na silnější bytost, vůdce (asociální skupiny – skupinová identita)
- **změna hierarchie hodnot** – mění se postoj k ralitě (vliv prostředí – rodina, ústav)

citová subdeprivace = mírnější variantou deprivační zkušenosti

- častější , obtížněji identifikovatelná
- částečně dysfunkční rodiny, navenek plní své povinnosti (materiální, vzdělání), ale dítě strádá v citové oblasti
- projevy : - snížená akceptace dítěte, rodiče dítě kritizují, negativně hodnotí, nevidí na něm nic dobrého
 - snížená empatie k dítěti, rodiče nerozumí potřebám a citovým projevům dítěte

- snížená frekvence interakcí, rodiče s dítětem netráví volný čas, málo s ním komunikují, dítě je samo doma, nikdo si ho nevšímá

důsledky : - podobné jako u deprivace, ale méně nápadné a rušivé

- **skór maladaptace** = souhrn nepříznivých charakteristik dítěte, které mohou negativně ovlivňovat rozvoj jeho osobnosti a jeho sociální adaptaci
- 1.biologické faktory – děti více nemocné, více úrazů, větší sklon k obezitě
- 2.psychosociální faktory – nepůsobí dobře na ostatní, nejsou pozitivně hodnoceni, akceptováni
 - nemají dobré postavení ve skupině (zbabělci, rváči, nezajímavý)
- v reakcích děti dráždivé, výbušné, zlostné

pozdní důsledky citového strádání :

- problémy ve všech důležitých oblastech : profesní uplatnění, schopnost pracovat, partnerská a rodičovská role, schopnost přijmout zodpovědnost, obecná sociální adaptace (pravidla, strategie, rozhodování) , schopnost žít v manželství,

sociální a kognitivní deprivace

- strádání v oblasti rozumových schopností a socializace

→ vývojové opoždění, které se v krajním případě jeví jako mentální retardace

- dáno nedostatkem stimulace a omezení příležitosti k učení, bývá nerovnoměrné
 - opožděná **řeč** – malá slovní zásoba, nerozumí sdělení, neumí adekvátně verbálně komunikovat
 - stagnuje rozvoj **myšlení**, zejména ve verbální složce řeči
 - opoždění v oblasti **socializace** – nápadné chování, jiné strategie řešení, spontánní projev, neřídí se normami chování, problémy s rozlišením sociálních rolí

syndrom týraného dítěte

= každý projev chování rodičů či jiných osob, které dítě duševně či tělesně poškozuje

charakteristika :

- dítěti někdo ubližuje, ono tím fyzicky trpí a tato zkušenost ohrožuje jeho další vývoj
- osoby, které dítě týrají, jsou velmi často jejich rodiče, kteří by pro ně měli představovat jistotu a bezpečí
- komplexní zátěžová situace zahrnující deprivaci i silný stres, někdy až ohrožení existence
- násilí v rodině je jedním z projevů nakumulovaného napětí, které rodina nedokáže jinak řešit → dítě se stává obětí její dysfunkce

rizikové rodiče (nezvládli svou moc nad dítětem)

- lidé se zvýšeným sklonem reagovat násilím (psychopati, duševně nemocní, alkoholici, toxikomani)
- lidé soustředění na své problémy nebo zájmy a dítě je za těchto okolností nadměrně zatěžuje
- lidé, kteří o děti obecně nestojí

rizikové děti (děti, které se nějakým způsobem odchylují od normy)

- děti, jejichž chování je nesrozumitelné (úzkostné, ustrašené, neslyšící, mentálně retardované)
- děti, které svým chováním nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají rodiče (hyperaktivní, nemocné)
- děti, jež nesplňují očekávání (postižené, nehezké, neprospívající, sociálně neobratné, nešikovné)
- děti, které vymáhají uspokojení svých potřeb provokujícím chováním (deprivované)
- týraný děti malé, ale nejvíce děti školního věku : čím dítě mladší → tím větší riziko poškození dalšího psychického vývoje
- u batolat : pasivita, apatie, ztráta zájmu o okolí, celková utlumenost, neprojevují emoce
- **konflikt dvou psychických potřeb** : potřeba zbavit se fyzické bolesti X potřeba udržet si iluzi bezpečí v rodině → pro dítě neřešitelný, týrající rodiče pro něj představují zázemím, dítě nedokáže rodiče odsoudit a přesto, že je týrané vlastními rodiči, těžko snáší od nich odloučení

reakce týraného dítěte :

- přijetí role špatného dítěte – pocity viny, negativní sebehodnocení – dítě přijme trest
- lpění na týrajících rodičích – dítě strádá i citově → naléhavěji žádá uspokojení této potřeby (snaží se rodiče získat,

upoutat, vynutit si přízeň) → negativní odpověď, rodiče jejich chování dráždí a provokuje → vede až k vyhasnutí citové potřeby se všemi důsledky

- nutková potřeba negativní prožitky zopakovat – negativní zážitek se objevuje ve fantazijních představách, snech, kresbách, hře, tj. na symbolické úrovni
- identifikace s agresorem – vyrovnání se s traumatem tak, že se začne chovat jako trýznitel (agrese, konflikty, nesnášenlivost, útočnost)
- dítě si postupně fixuje negativní sebehodnocení → nedostel sebedůvěry a sebevědomí týraného dítěte
- postupně se objevují destruktivní a agresivní tendence, či řešení situace únikem (izolace, sebepoškozování)

důsledky týrání v dospělosti :

- nízké sebehodnocení, slabá sebedůvěra, nedostatečná úcta, pocity vlastní bezvýznamnosti
 - potíže v mezilidských vztazích, negativní očekávání, izolace
 - jindy bezohlednost, agresivita, nedůvěra → přenesení se do budoucnosti a stává se součástí rodičovské role
- „Způsob, jakým rodič dítě vychovává a vztahuje se ke svému dítěti, víceméně odpovídá způsobu, jakým se k němu vztahoval jeho vlastní rodič.“ „Týrající děti se s větší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči.“

syndrom sexuálního zneužívání dítěte

= zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem k sexuálnímu uspokojení dospělého

důsledkem : tělesné, duševní a sociální zatížení dítěte

formy :

- **nekontaktní sexuální chování**
 - verbální komentář se sexuálním obsahem, exhibicionismus, voyeurismus
 - např. obscénní telefonáty, vyhrožování, obnažování dospělých mužů
- **kontaktní sexuální chování**
 - penetrativní (pronikající – koitus), nepenetrativní (osahávání)
- **sexuální využívání dětí**
 - k výrobě pornografie nebo prostituci, má komerční charakter

aktér sexuálního násilí na dítěti :

- je starší a vývojově zralejší než zneužívané dítě (uvědomuje si nevhodnost svého chování)
- ve vztahu k dítěti je v roli autority (zneužití moci nad dítětem)
- sexuální aktivity dítě nekoná dobrovolně (donuceno násilím, podvodem, uplácením)

sexuální násilí : extrafamiliární (jednorázové)

infrafamiliární (opakované, v rámci rodiny mezi příbuznými)

„home alone“ **syndrom** – syndrom opuštěnosti uvnitř rodiny, která se stala dysfunkční (deformace rodinných rolí, vzájemných vztahů i osobnosti dítěte)

rizikové dospělí (většinou muži)

- trpící odlišným sexuálním zaměřením (pedofilie)
- morálně narušení a sexuálně nevyzrálí muži (využití příležitosti a bezbrannosti dítěte)
- se ztrátou schopnosti kontroly pudového jednání (schizofrenie, demence, alkoholový abúzus)

rizikové děti

- především holčičky, zejména typicky ženské, kolektivní, mazlivé
- děti postižené (závislé, bezbranné)

riziková situace

- míra dostupnosti dítěte daná příležitost (v nemocnici, na letním táboře, ve sportovním klubu)
- rizika daná rodinnou konstelací (dysfunkční či doplněná rodina, užívání alkoholu, drog)

důsledky sexuálního zneužívání dítěte

- sexuální zneužívání mění strukturu rodinných rolí
- důležitým činitelem matka :
 - poskytne dítěti ochranu i za cenu konfliktu v rodině (zachován pocit jistoty a zázemí)
 - popírá, není schopna situaci řešit, neuvěří (je ohrožena, její sebevědomí utrpělo –

selhávají v mateřské roli)

reakce dítěte

- traumatizace , negativní citové reakce (strach, úzkost, odpor), mění hodnocení světa i sebe sama
- ovlivňuje chování
- závažnost důsledků je vyšší :
 - čím je věk dítěte nižší
 - čím déle zneužívání trvá
 - čím abnormálnější reakce zneužívání vyvolává
 - čím je dítě na násilníkovi více závislé
 - čím menší podporu najde dítě u ostatních členů rodiny
- dítě nechápe význam a smysl takovéto aktivity (jen ví, že se o nich nesmí mluvit) → násilník vydírá → dezorientace, pocity viny, nejistota, strach z dalšího dění → dítě si nedokáže vysvětlit situaci, nedokáže se bránit
- důsledky v emoční oblasti – pocity odporu, úzkost, nejistota, strach ve vztazích, ztráta důvěry
- děti utlumené, bez motivace → selhání ve škole, ne však důsledkem snížené inteligence
- zhoršené sebevědomí a nízká sebeúcta (pocity viny, studu)
- možnost rozvinutí posttraumatické stresové poruchy

typické reakce na trauma sexuálního násilí:

- **traumatická sexualizace** – nápadné sexuální chování (vyzývavost, způsob manipulace)
 - strach ze sexuality (potlačení, problémy se sexuální identitou)
- **zkušenost zrady** – ztráta pocitu jistoty a bezpečí, ztráta důvěry v nejbližší lidi, členy rodiny (zklamání, smutek, deprese, hněv, nepřátelství, izolace)
- **pocit bezmocnosti** – ztráta sebevědomí a aktivního ovlivnění svého života, pasivita, rezignace, závislost
 - **disociační porucha** – rozštěpené složky osobnosti, odděluje dítě od toho, co jej traumatizuje
- **stigmatizace** – dítě není schopno adekvátně posoudit situaci → cítí se provinile (i vlivem rodiny, která dítě manipuluje do role viníka) → snížené sebehodnocení, pocity odlišnosti, méněcennosti
 - **syndrom přizpůsobení sexuálnímu násilí** – dítě závislé na své rodině přijme realitu a přizpůsobí se

důsledky sexuálního zneužívání v dospělosti

- vliv na vztah jedince k sexualitě : ztráta sexuálních zábran, lhostejnost, promiskuita, prostituce
- opakem stud, ponížení, odpor, někdy až sexuální fobie → problémy v partnerských vztazích
- zafixování pocitů méněcennosti, nebo se oběť sama stane sexuálním agresorem